

УДК [792.8(477): 793.31(=161.2)] "19"

РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНО-СЦЕНІЧНОГО ТАНЦЮ В ДІЯЛЬНОСТІ ПРОФЕСІЙНИХ ВОКАЛЬНО-ХОРЕОГРАФІЧНИХ КОЛЕКТИВІВ ХХ СТОЛІТТЯ

Тетяна БЛАГОВА

Кафедра хореографії,

*Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка,
вул. Жовтнева, буд. 71, кв. 13, м. Полтава, Україна, 36014
тел.: (+38050) 147-72-30, e-mail: tanyablagova@ua.ru*

Досліджено розвиток українського народно-сценічного танцю в діяльності відомих професійних вокально-хореографічних колективів України ХХ століття у хронологічній послідовності. Висвітлено творчий досвід українських видатних балетмейстерів у контексті їхньої практичної діяльності у пісенно-танцювальних колективах.

Ключові слова: хореографічне мистецтво, український народно-сценічний танець, професійні вокально-хореографічні колективи, балетмейстер, педагог-хореограф.

Український народний танець – найяскравіший прояв народної творчості – розвивався впродовж усієї історії українського народу, збагачуючись новим змістом і своєрідними виразними засобами. Як невід’ємна складова української культури, хореографічне мистецтво пройшло складний і суперечливий шлях, ускладнювалося, збагачувалося новими рухами, супроводжувалося піснями, органічно поєднуючись у такий спосіб зі словом і музикою. Невичерпна скарбниця народного танцю вирізняється своїм неповторним колоритом, що знаходить вияв у самобутній лексиці, пластичних інтонаціях, структурній та композиційній побудові, тематиці та образному змісті хореографічних творів, оригінальній манері їх виконання [10, с. 141].

Вивчення досвіду поколінь і дослідження сучасного стану розвитку української народно-сценічної хореографії дає підстави констатувати потужність її творчого потенціалу. Українські народні танці широко пропагують численні професійні і самодіяльні хореографічні колективи, складаючи основу їхнього репертуару. Завдяки самобутньому таланту українських хореографів В. Авраменка, К. Балог, К. Василенка, В. Верховинця, П. Вірського, Р. Герасимчука, О. Гомона, Є. Зайцева, А. Кривохижі, Д. Ластівки, В. Петрика, Н. Уварової, Л. Чернишової, Я. Чуперчука, інших знаних митців народний танець сформувався як народно-сценічне мистецтво, активно розвиваючись у професійних та аматорських колективах.

Дослідженню історії розвитку народної хореографічної культури окремих регіонів України, життєвого та творчого шляху українських педагогів-хореографів ХХ століття, їхніх колективів присвячено праці Г. Боримської, Я. Верховинця, Д. Демків, Н. Дем’янка, О. Жирова, І. Книш, Б. Кокуленка, Л. Косаковської, В. Купленника, С. Легкої, Н. Марусик, О. Мерлянової, Р. Пилипчука, Ю. Станішевського, Б. Стаська та ін.

Однак, попри численні наукові праці, у деяких висвітлено різні аспекти проблематики української хореографічної культури, на сучасному етапі бракує теоретичних досліджень, які б розкривали особливості розвитку українського народно-сценічного танцю в діяльності професійних і аматорських колективів пісенно-танцювального жанру України ХХ століття, що зумовлює актуальність обраної тематики. Отже, мета представленої статті – охарактеризувати розвиток українського народно-сценічного танцю в діяльності відомих вокально-хореографічних колективів України в історичній ретроспективі, проаналізувати внесок видатних балетмейстерів у розвиток української хореографічної культури у контексті дослідження їхнього творчого досвіду. Зупинимося детальніше на діяльності найбільш знаних професійних вокально-хореографічних колективів в Україні, становлення й розвиток яких безпосередньо пов'язані з іменами видатних майстрів народної хореографії.

Основоположником нового українського сценічного жанру – театралізованої пісні, постановником театралізованих вокально-хореографічних композицій і циклічних концертів став В. Верховинець. Своєрідною лабораторією втілення в життя новаторських ідей педагога і митця, відродження кращих традицій українського народного мистецтва, піднесення його на високий професійно-виконавський рівень став жіночий хоровий театралізований ансамбль “Жінхоранс”, що вирішально вплинув на подальший розвиток української сценічної хореографії. Заснуванню колективу у 1930 році передувала довготривала підготовча робота в усіх сферах діяльності педагога, яка пройшла три стадії: дослідження пісенного й обрядового фольклору; дослідження народної хореографії і театральна музично-виховна діяльність; створення українського музично-ігрового репертуару для дітей і педагогічна діяльність у вищих навчальних закладах у період 1919–1930 років. Передумовами до створення “Жінхорансу” були студіювання українського фольклору, написання на основі етнографічних досліджень таких науково-теоретичних праць, як “Українське весілля”, “Теорія українського народного танцю”, “Весняночка”, впровадження розроблених у них принципів і положень у практичну музично-педагогічну діяльність [4, с. 169].

Засновник жанру театралізованої української пісні-танцю В. Верховинець уважав український народний танець головною рушійною силою становлення й розвитку сценічної хореографії. Зокрема, у своїй праці “Теорія українського народного танцю” (1919) хореограф-фольклорист наголошував: “...Українського балету ще не було і нема: він ще в народі як матеріал. Наш балет, якщо йому судилося народитися, мусить бути народним, своєрідним, а таким стане він тоді, коли в нього увіллється багатство народного танцю з його мальовничими фігурами, ... коли він буде пройнятий духом веселих танцювальних пісень... Щоб у майбутньому побачити такі балети, треба, перш за все збирати відповідний танцювальний матеріал пильно, обережно і з любов'ю” [2, с. 124]. Теоретичний доробок В. Верховинця став міцною базою творчості вищезазначеного колективу і мав важливе значення для розвитку українського хореографічного мистецтва.

У 1937 році у місті Сталіно (сучасний Донецьк) розпочав свою творчу діяльність Заслужений академічний ансамбль пісні і танцю України “Донбас”. Засновниками ансамблю були талановиті керівники Б. Коганер, М. Баканін, В. Бальшин. Із перших виступів колектив зачарував глядачів та слухачів яскравим видовищем колоритного мистецтва рідної землі. У суворі роки Великої Вітчизняної війни (1941–1945 років)

ансамбль було відряджено до політуправління Південного фронту. Відомо, що у цей період колектив відпрацював понад 900 концертів. У 1966 році за видатні досягнення у розвитку української культури ансамблю “Донбас” було надано почесне звання “Заслужений”. За багаторічну історію ансамблю змінилося кілька поколінь видатних керівників, артистів-танцюристів, співаків, музикантів, вихованих у найкращих традиціях української мистецької школи. Вагомий внесок у розвиток хореографічної діяльності ансамблю зробив народний артист України О. Гомон, який працював художнім керівником та головним балетмейстером колективу у період 1976–1981 років. Він створив чимало концертних програм, які й дотепер є у репертуарі ансамблю. Зокрема, такі хореографічні постановки, як “Святковий козачок”, “Теленки”, “Топак”, хореографічна мініатюра “Горлиця” [5].

Унікальне явище музичної і хореографічної культури становить Державний академічний гуцульський ансамбль пісні і танцю, який заснував Ярослав Барнич у місті Станіславі в грудні 1939 року. Перші гастролі Державного гуцульського ансамблю пісні і танцю відбулися у 1940 році. Керівником балетної групи колективу став Я. Чуперчук – видатний український балетмейстер, етнограф, артист, унікальна особистість у гуцульській хореографії. Віртуоз гуцульського танцю, Я. Чуперчук створив понад 100 хореографічних та вокально-хореографічних творів, до яких сам писав пісні. Його багатолітня діяльність стала основою репертуарів багатьох сучасних колективів в Україні та за її межами. Володіння глибокими знаннями гуцульського фольклору, робота в театрах, хореографічні знання, одержані у школі В. Авраменка, допомогли балетмейстерові втілити власні ідеї в танцювальних постановках: “Пісня Бескидів”, “Аркан”, “Гуцулка на царині”, “Співай, рідний краю”, “Великодні хороводи”, “Коломийки”. Він вдало поєднував танець, пісню, слово в єдине ціле. Цей синтез був основою так званих “чуперчукових” вокально-хореографічних композицій. Багато часу балетмейстер присвячує хореографічним постановкам на тему українських народних пісень – “Їхав козак за Дунай”, “Розпрягайте, хлопці, коні”, “Кину кужіль на полицю”, в яких відчувалася школа В. Авраменка [8, с. 58].

В умовах сьогодення Гуцульський ансамбль пісні і танцю є лауреатом багатьох міжнародних конкурсів і фестивалів. З назвою колективу тісно пов'язане становлення і розвиток професійного хореографічного мистецтва Західної України. Усі концертні програми створюються на основі автентичного фольклору, народних обрядів та звичаїв Гуцульщини. Сьогодні творчість ансамблю спрямована на подальше вдосконалення професійної майстерності, підготовку нових самобутніх програм та збереження кращих зразків Прикарпаття [3].

У 1944 році при Чернівецькій обласній філармонії було засновано професійний художній колектив – Заслужений академічний буковинський ансамбль пісні і танцю, – організатором якого став збирач пісенного фольклору, самобутній місцевий композитор Г. Шевчук. Першим балетмейстером ансамблю став киянин Г. Дихта – фронтовик, який після поранення потрапив до Чернівців. Вагомий внесок у творчий доробок колективу зробив заслужений артист України, балетмейстер Д. Ластівка. Зберігаючи етнографічну самобутність постановок, він домігся високого професіонального виконавського рівня в ансамблі, розширив його репертуарну палітру. Впродовж 23 років Д. Ластівка був сам артистом балету в Буковинському ансамблі, де й відбулося його становлення як балетмейстера. У пошуках народних перлин хореограф їздив у фольклорні експедиції селами Буковини, ретельно

збирав і записував народні мелодії, елементи танців, творчо переосмислював, а згодом втілював їх у неперевершені танцювальні образи. Яскравий приклад – хореографічна композиція “Підемо стежкою” у виконанні жіночої групи. За роки роботи у Заслуженому Буковинському ансамблі пісні і танцю він створив характерні образи (зокрема в танцях: “Парубоцькому”, “Молодійці”, “Тропотійці”, “Гопак”, “Підківці”, “Вівчарах”). До виконання танців у вокально-хореографічних композиціях балетмейстер залучав учасників хору. Д. Ластівка глибоко відчував ритміку сценічного танцю, танцювальний образ, драматургію. У 1969 році Буковинському ансамблю пісні і танцю було присвоєно почесне звання “Заслужений ансамбль України”. У 2004 році колективу було присвоєно звання “Академічного”. Вокально-хореографічне мистецтво, яке репрезентує ансамбль, його яскрава самобутність, своєрідність виконавського стилю, поєданого із високою професійною культурою, забезпечують йому визнання як одному із кращих колективів України. Своїм натхненним мистецтвом Заслужений академічний буковинський ансамбль пісні і танцю оспівує красу рідного краю, робить свій важливий внесок у національне відродження й розвиток української музичної та хореографічної культури [6].

У 1945 році у місті Ужгороді було організовано Заслужений академічний закарпатський народний хор. Колектив мав назву “Закарпатський ансамбль пісні і танцю”, але згодом, із 1947 року, його було реорганізовано у Закарпатський народний хор. Художнім керівником колективу призначено М. Добродєєва, головним балетмейстером – В. Ангарова. Перший концерт хору з успіхом відбувся 17 вересня 1946 року. Саме ця подія засвідчила народження першого на Закарпатті високопрофесійного мистецького колективу. У 1959 році, за наказом Президії Верховної Ради УРСР, Закарпатському народному хору присвоєно почесне звання “Заслужений колектив УРСР”. До його складу входять хорова, танцювальна та оркестрова групи. Колектив працює у кількості 85 артистів.

Незмінним балетмейстером-постановником колективу упродовж кількох десятиліть є “легенда закарпатської професійної хореографії”, народна артистка України К. Балог. Однією із основних характеристик її творчої діяльності завжди було те, що вона фіксувала, записувала, обробляла народні твори, зберігаючи їх автентичність для майбутнього покоління. Постановці кожного нового танцю передувала його детальна описова анотація. Цей шлях балетмейстер К. Балог перейняла від учителя і наставника – народного артиста СРСР Павла Вірського. Таким способом були записані і поставлені такі танці, як “Раковецький кручений”, “Бубнарський”, “Чотириянка”, “Бойківські забави”, “Вівчарі на полонині”, “Дробойка”, “Березнянка”. Балетмейстер надзвичайно обережно ставиться до народної першооснови танцю, зберігаючи його дух, характер, основні елементи.

Заслужений Закарпатський народний хор – єдиний в Україні професійний колектив, який пропагує і збагачує не тільки українську пісенну й хореографічну культуру, а й мистецтво усіх національних меншин, які здавна тісно заселяють закарпатську землю. У репертуарі – українські, словацькі, угорські, чеські, румунські, німецькі та російські народні пісні й танці, які колектив репрезентує як в Україні, так і за кордоном [7].

Відтворення фольклорних мистецьких традицій, які започаткував фундатор вокально-хореографічного жанру в українській культурі В. Верховинець, відбувається у Державному жіночому вокально-хореографічному ансамблі УРСР “Таврія”, створеному у 1971 році у місті Сімферополі [9, с. 98]. Ініціатором заснування і художнім керівником колективу стала Л. Чернишова – видатний режисер-хореограф,

педагог, народна артистка СРСР, народна артистка Казахської РСР. На різних етапах творчої діяльності вона очолювала такі відомі мистецькі колективи, як Державний ансамбль пісні й танцю УРСР, Державний ансамбль пісні й танцю Казахської РСР, створила хореографічні постановки в Державному заслуженому академічному українському народному хорі імені Г. Верьовки, інших професійних і самодіяльних хореографічних колективах [1, с. 128].

Перший виступ ансамблю відбувся у грудні 1972 року у Києві у Палаці “Україна”. Репертуар “Таврії” постійно поповнюється новими театралізованими народними піснями, фольклорними вокально-хореографічними композиціями, які становлять основу концертних програм. У 2002 році колективу було присвоєно ім’я Л. Чернишової. У сучасних художніх формах продовжують розвиватися кращі здобутки балетмейстера. У репертуарі ансамблю як окремі танцювальні номери (“Гопак”, “Вишиванки”, “Радуйся, Гуцулія”), так і великі концертні програми (“Вечір народного танцю”, “Вечір балету”, “Пісні й танці народів Криму”). Усі групи ансамблю – оркестр, хор і балет – є повноцінними самостійними колективами і виступають із сольними програмами. На сьогодні вокально-хореографічний ансамбль “Таврія” імені Л. Чернишової дбайливо зберігає і примножує народні традиції, він став більш потужним, розширив свої творчі можливості, отримав свій багатогранний хореографічний стиль [1, с. 134].

Отож, зазначимо, що ансамблі пісні і танцю, як синтетичний жанр мистецької діяльності, поєднують у собі багатство і колорит музичної та хореографічної культури, збагачують і підтримують високий професійний рівень виконавської школи українського народно-сценічного танцю. Основними напрямками творчої діяльності вищезгаданих мистецьких колективів є відродження народних пісенно-танцювальних традицій, відтворення автентичності музичної і танцювальної культури, популяризація кращих її надбань. Перспективами подальших наукових досліджень із визначеної проблематики є детальне вивчення творчої і педагогічної спадщини знаних українських педагогів-хореографів, визначення їхнього внеску у розвиток національної хореографічної культури.

Список використаної літератури

1. Благова Т. Розвиток школи українського народного танцю у мистецькій спадщині Л. Чернишової / Т. Благова // Педагогіка і психологія професійної освіти: науково-методичний журнал. – 2012. – № 3. – С. 127–136.

2. Верховинець В. Теорія українського народного танцю / В. Верховинець. – 5-е вид. – К. : Муз. Україна, 1990. – 152 с.: іл., нот. іл.

3. Гуцульський ансамбль пісні і танцю [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pisni.org.ua/persons/2642.html>.

4. Дем’янюк Н. Формування національної культури молоді в педагогічній спадщині В. Верховинця : [монографія] / Н. Дем’янюк. – Полтава : ТОВ “АСМІ”, 2010. – 272 с., іл.

5. Заслужений академічний ансамбль пісні та танцю України “Донбас” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.donbass-dance.com>.

6. Заслужений академічний Буковинський ансамбль пісні і танцю [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.filarmoniya.cv.ua/>.

7. Заслужений академічний Закарпатський народний хор [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://philarmonia.uz.ua/>.

8. Майстри народно-сценічного танцю: біографічний довідник / [укл. О. Колосок]. – К. : ДАКККіМ, 2008. – 116 с.

9. Народна артистка СРСР Лідія Чернишова / [редкол. : Станішевський Ю. (голова) та ін.]. – К. : Мистецтво, 1978. – 176 с.

10. Рудницька О. Українське мистецтво у полікультурному просторі : навч. посібник / О. Рудницька. – К. : ЕксОб, 2000. – 208 с.

Стаття надійшла до редколегії 20.03.2014

Прийнята до друку 23.04.2014

UKRAINIAN FOLK-STAGE DANCE DEVELOPMENT IN ACTIVITY OF PROFESSIONAL VOCALLY-CHOREOGRAPHIC COLLECTIVES OF THE XXTH CENTURY

Tetyana BLAGOVA

*Department of choreography,
Korolenko Poltava National Pedagogical University,
str. Zhovtneva, 71/13 Poltava, Ukraine, 36014
tel.:(+38050) 147-72-30, e-mail: tanyablagova@ya.ru*

The analysis of development of Ukrainian folk-stage dance is investigational in the activity of the known professional a vocally-choreographic collective of Ukraine in the XX of century is recreated in a chronological sequence. The creative experience of well-known Ukrainian ballet-masters in a context them practical artistic activity in vocal-choreographically collectives is summarized.

Key words: choreographic art, Ukrainian folk-stage dance, professional vocally-choreographic ensembles, ballet-master, teachers-choreographers.

РАЗВИТИЕ УКРАИНСКОГО НАРОДНО-СЦЕНИЧЕСКОГО ТАНЦА В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ ВОКАЛЬНО-ХОРЕОГРАФИЧЕСКИХ КОЛЛЕКТИВОВ XX СТОЛЕТИЯ

Татьяна БЛАГОВА

*Кафедра хореографии,
Полтавский национальный педагогический университет имени В.Г. Короленко,
ул. Октябрьская, буд. 71, кв. 13, г. Полтава, Украина, 36014
тел.: (+38050) 147-72-30, e-mail: tanyablagova@ya.ru*

Проанализировано развитие украинского народно-сценического танца в деятельности известных вокально-хореографических коллективов Украины XX столетия в хронологической последовательности. Исследовано творческий опыт украинских выдающихся балетмейстеров в контексте их практической деятельности в песенно-танцевальных коллективах.

Ключевые слова: хореографическое искусство, украинский народно-сценический танец, профессиональные вокально-хореографические коллективы, балетмейстер, педагог-хореограф.